

Den genusvetenskapliga obekvämheten med vetenskapliga sanningsanspråk

Jag deltog nyligen i en internationell genusvetenskaplig konferens där en av deltagarna i förbigående, lite humoristiskt, utbrast: "Sanning! Vad är ens egentligen sanning? Det är metafysik!" Konferensdeltagarna småskrattade instämmande åt denna anmärkning, som kan sägas sammanfatta genusvetenskapens komplicerade relation till begreppet sanning. Med komplicerad menar jag att genusvetenskapen förhåller sig kritiskt till sanningsanspråk som framställs genom "stora berättelser" om vår historia, kultur och oss själva som inte alltid är så entydiga och ibland rentav falska, t.ex. historieskrivning som börjar med kolonisationen av kontinenter. Samti-

digt motiveras ofta genusvetenskapens kritik med just sanningsanspråk, förmågan att skilja det sanna från det osanna.

Genusvetenskapen som disciplin utsätts ofta för olika former av misstänkliggöranden. I medierna framställs genusvetenskapen ofta som en pseudovetenskap, forskningen beskrivs som ideologisk. Forskare inom disciplinen framställs som människor som inte tror på begrepp som sanning, objektivitet och verklighet. I Norge är ett exempel dokumentären *Hjernevask* från 2014, i Sverige publicerade SvD en artikelserie om ge-

nusvetenskap som kreationism, hjärntvätt och överkyrka 2017, i Finland lades genusforskarnas nationella epostlista ner efter att kritiker attackerade ämnet med dylika argument. Dessa kritiska röster uttrycks av personer som sällan är genusvetare till utbildningen. Varför får genusvetenskapen så ofta tampas med dessa beskyllningar? Kanske för att ämnet problematiserat och komplicerat vetenskapernas sanningsanspråk, uppfattningar och representationer av "verkligheten" inom många discipliner och att den visat på hur vetenskaperna kan producera vinklad kunskap. Några av genusvetenskapens centrala begrepp som debatteras flitigt inom fältet, framförallt i samtida diskussioner om den feministiska vetenskapens metoder, är objektivitet, sanning, verklighet, tolkning, representation, relativism, beskrivning, och skepticism. Dessa är alla begrepp som också har en viktig roll inom t.ex. samhällsvetenskapernas filosofi, men som även är centrala inom feministisk vetenskapskritik, framförallt hos **Donna Haraway**, en av den feministiska vetenskapskritikens förgrundsgestalter.

Haraway, som även myntat begreppet "situerade kunskaper", anser att frågan om hur kunskap skapas om ett visst forskningsobjekt är minst lika viktig som frågan som utforskas.

Den tidiga feministiska vetenskapskritiken bestod i avslöjanden av hur olika vetenskapliga anspråk på att visa sakernas tillstånd, "sanningen", egentligen är ett uttryck för det som Haraway kallat "guda-tricket", eller som den analytiska filosofen **Hilary Putnam** kallar "god's eye view". Med detta uttryck avser Haraway den tendens som finns inom vetenskaperna att tänka sig att kunskap och vetenskap skapas i neutrala och objektiva sammanhang som är oberoende av forskarens egen situation i tid och rum. Haraway, som även myntat begreppet "situerade kunskaper", anser att frågan om hur kunskap skapas om ett visst forskningsobjekt är minst lika viktig som frågan som utforskas.

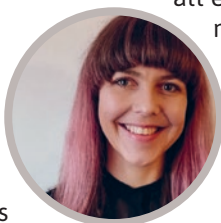
Med detta begrepp vill Haraway synliggöra hur vetenskapen och forskare formas i sammanhang som präglas av olika samhälleliga, politiska och ekonomiska intressen. Hon poängterar att den värld vi lever i idag i allt större grad styrs av kapitalistiska intressen; information säljs och köps för att någon kan tjäna på det. Vi står inte längre i en situation där forskaren studerar naturen och livet som ett givet objekt för forskningen. Nu skapas "naturen" och "livet" snarare av vetenskaperna och deras praktiker, genom t.ex. genmanipulering av växter och assisterad reproduktion, vilket inte i sig behöver vara ett problem, men vetenskapernas och teknologins utveckling gynnar i allt högre grad marknader som kapitaliserar på naturen som en resurs att inte bara utforska och skapa, men även exploatera. Genom att tala om

situerade kunskaper betonar Haraway forskarens förståelse (och ansvar) att kritiskt reflektera över sin egen ståndpunkt och utgångspunkt för att skapa bättre vetenskap, men även för att göra det i en sanningsenlig anda. Hennes uttryck "guda-tricket", som beskriver hur forskaren tar sig an världen genom ett problematiskt ideal, har kommit att bli en central aspekt av genusvetenskapens metodologiska diskussioner.

Donna Haraway kan i sina arbeten sägas korsa natur-, samhälls- och kulturvetenskaper samt kritisk teori. I en essä om Haraway skriver litteraturvetaren **Heather Love** att objektivitet och kritik är centrala utgångspunkter för Haraway, och att "kritik och omsorg inte utesluter varandra och att beskrivningar av världen som den är inte bör förväxlas med ett anammande av status quo". Loves karaktärisering kan läsas som en uppmaning till genusvetare att noggrannare granska sin relation till sanningsanspråk och kritik. I dessa identitetspolitiskt (över)spända tider betonas ofta författarens, forskarens, politikerns, "talarens" situation, vi antas alla på olika sätt vara positionerade i samhället i termer av ras, kön/genus, etnicitet, medborgarskap, ålder, osv. Detta är en tematik som ställs i kontrast till modernitetens vetenskapliga ideal som förnekar vetenskaparens kroppslighet, som bejakar idealet om forskarens osynlighet, ett ahistoriskt, universellt perspektiv som utgår från en idé om neutralitet. Love påpekar att för Haraway kan historien om vetenskapens rationalitetsideal inte skiljas från skapandet av ojämlika genuspositioner och en rasifierad världsbild.

Samtidigt som Love lyfter fram denna tematik hos Haraway, påpekar hon också att Haraway är misstänksam mot en överdriven betoning av maktrelationer. Perspektiv som enbart förstår den sociala världen som ett slagfält omöjliggör viktiga diskussioner om verkligheten och den mångfald som präglar den, både inom vetenskaperna och utanför dess praktiker. Haraway kan således, trots epitetet "postmodern feministisk forskare", också sägas vara djupt investerad i en feministisk vetenskapskritik där sanning är det värde och det verktyg som ger genusvetenskapen och den feministiska vetenskapskritiken sin legitimitet. Den feministiska vetenskapskritiken är därmed varken ute efter att enbart ifrågasätta eller redogöra för sanningen med stort S. Snarare förhåller den sig kritisk till olika sanningsanspråk och undersöker vilken legitimitet de har och kan ha.

Salla Peltonen är doktorand i filosofi vid Åbo Akademi

Donna Haraway är professor emerita i medvetandets historia och feministiska studier vid Universitet of California Santa Cruz. Hon har skrivit flera böcker om bl.a. vetenskaps- och teknologistudier, posthumanism, ekofeminism och relationer mellan människor och djur. Hon är känd för bl.a. artiklarna "A Cyborg Manifesto: Science, Technology and Socialist-Femism in the Late Twentieth Century" (1985) samt "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspectives" (1988). Hennes senaste bok *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chtulucene*, utkom 2016.